

برنامه‌ی درس روان‌شناسی

۲

محمود اوحدی

کارشناس مسئول گروه روان‌شناسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی

در شماره‌ی گذشته در مورد برنامه‌ی درس روان‌شناسی سال سوم رشته‌های ادبیات و علوم انسانی، علوم و معارف اسلامی که براساس راهنمای برنامه‌ی درسی تولید شده است، صحبت به میان آمد و گفته شد که برنامه‌ی جزئی و ویژه‌ی مربوط به هر یک از مفاهیم اساسی در هر فصل مشخص خواهد شد. جدول تعمیم‌های جزئی و ویژه در هر یک از فصول به صورت زیر تدوین شده است.

درسی مذکور براساس راهنمای برنامه‌ی درسی تولید می‌شود و در آن راهنما که نقشه و راهنمای عمل است، اهداف کلی و اهداف جزئی لحاظ می‌شوند. اینک در ادامه‌ی بحث مربوط، پس از مشخص شدن اهداف، جدول تعمیم‌های

جدول تعمیم‌های جزئی و ویژه

مفاهیم اساسی	تعمیم کلی	تعمیم‌های جزئی (فصل)	تعمیم‌های ویژه (درس)
ماهیت روان‌شناسی	هر دانشی که درستی یا نادرستی آن به وسیله‌ی تجربه قابل اثبات باشد، در حوزه‌ی علم تجربی قرار می‌گیرد. هر نوع دانش در مورد رفتار موجودات زنده، اگر براساس روش‌های علمی حاصل شود، در حیطه‌ی علم روان‌شناسی قرار می‌گیرد.	- علم تجربی شاخه‌ای از معارف بشری است. - روان‌شناسی به حوزه‌های گوناگونی تقسیم می‌شود.	- روان‌شناسی یک علم تجربی است. - موضوع علم روان‌شناسی، رفتار و فرایندهای روانی است.
رشد	رشد ارگانیسم طبیعی، دارای ابعاد و مراحلی است.	- رشد دارای ابعاد جسمانی، شناختی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی است. - کودکی و نوجوانی از مهم‌ترین مراحل رشدند.	نوجوان دارای ویژگی‌های جسمانی، شناختی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی است.
فرایندهای شناختی	شناخت دربرگیرنده‌ی فرایندهای گوناگون در انسان است.	ادراک، توجه، حافظه و زبان فرایندهای اساسی در شناخت انسان هستند.	- ادراک اطلاعات چیزی فراتر از دریافت ساده‌ی اطلاعات حسی است و به تفسیر و معنی دادن اطلاعات مربوط می‌شود. - توجه به محدود کردن پردازش اطلاعات مربوط می‌شود. - هر اندازه شباهت بین مرحله‌ی یادگیری و بازیابی بیش‌تر باشد، عملکرد حافظه بهتر خواهد شد. - چهار شکل زبان (شنیدن، گفتن، خواندن، نوشتن) به وسیله‌ی یک سیستم زبانی سازمان یافته و یک پارچه با یکدیگر مرتبط‌اند.

• محیط اجتماعی بر ادراک فرد تأثیر می‌گذارد. • محیط اجتماعی بر رفتار فرد اثر می‌گذارد. • روابط اجتماعی بر مبنای میل طبیعی انسان به زندگی اجتماعی شکل می‌گیرد. • روابط اعضای خانواده با یکدیگر، در شکل‌گیری هویت خانوادگی مؤثر است.	• تعامل اجتماعی اصل اساسی در رابطه‌ای اجتماعی است.	محیط اجتماعی بر رفتار اجتماعی فرد تأثیر مستقیم دارد.	رفتار اجتماعی
• بهداشت روانی شامل پیش‌گیری، درمان و بازتوانی است. • انسان در زندگی فردی و اجتماعی به راهنمایی نیاز دارد. • انسان به فعالیت تخصصی مشاوره (توسط مشاوران) نیاز دارد. • انسان به فعالیت تخصصی روان درمانی (توسط روان پزشکان) نیاز دارد.	• بیماری روانی بیان‌گر وجود اختلالات رفتاری است. • سلامت روانی از طریق مراقبت‌های خود و خانواده، عوامل اجتماعی و فرهنگی، تأمین می‌شود.	اختلالات روانی، سلامت روانی انسان را به خطر می‌اندازد.	سلامت روانی و بیماری روانی

فصل ۳: فرایندهای شناختی

درس ۵ - ادراک و توجه

مقدمه، ادراک بینایی و انواع آن، توجه و انواع آن، عواملی که در توجه تقسیم شده نقش مهمی دارند.

درس ۶ - حافظه و زبان

حافظه، مقدمه، مراحل اصلی حافظه، اصول و قوانین هدایت‌کننده حافظه، انواع سیستم‌های حافظه، زبان، مقدمه، اشکال زبان، شنیدن، گفتن، خواندن، نوشتن.

فصل ۴: روان‌شناسی و اجتماع

درس ۷ - رفتار اجتماعی

تعامل اجتماعی، نفوذ اجتماعی، انواع گروه‌های اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر رفتار (گروه‌های اولیه و ثانویه از جمله هم‌سالان، خانواده، گروه‌های فرهنگی، مذهبی، سیاسی و ورزشی)

درس ۸ - تعامل نوجوان یا خانواده و هم‌سالان

تعامل نوجوان با خانواده، عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با خانواده، مسائل مربوط به هویت خانوادگی تعامل نوجوان با

یک علم تجربی، رویکردهای گوناگون در روان‌شناسی؟

درس ۲ - روان‌شناسی چیست؟ (۲)

مؤلفه‌های رفتار (شناخت، عاطفه و حرکت)، روش‌های بررسی رفتار (مشاهده، آزمایش، هم‌بستگی)، مهم‌ترین شاخه‌های روان‌شناسی: (بالینی، تربیتی، مرضی، اجتماعی، رشد، مشاوره، سیاسی، اقتصادی و صنعتی)، کاربرد روان‌شناسی در زندگی روزمره.

فصل ۲: رشد

درس ۳ - رشد و مراحل آن

تعریف رشد - عوامل مؤثر بر رشد - ابعاد رشد جسمانی و حرکتی، شناختی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی - مراحل رشد: کودکی (اول و دوم) نوجوانی، جوانی، میان‌سالی، کهن‌سالی.

درس ۴ - رشد در دوره‌ی نوجوانی

رشد جسمانی، رشد شناختی، رشد عاطفی، رشد اجتماعی، رشد اخلاقی (با تأکید بر هویت‌جویی نوجوان)

پس از مشخص شدن

جدول تعمیم‌های جزئی و ویژه

نوبت به عناوین و سرفصل‌های هر یک از درس‌های روان‌شناسی می‌رسد. در این قسمت، براساس موضوعات و مفاهیم مرتبط، هر فصل به چند درس تقسیم و عناوین مربوط به آن مشخص می‌شود. عناوین و سرفصل‌های برنامه‌ی درس روان‌شناسی در ۵ فصل و ۱۱ درس به صورت زیر تنظیم شده‌اند.

پس از مشخص شدن عناوین و

سرفصل‌ها در قالب ۱۱ درس، جداول دو بعدی هدف و محتوا برای هر یک از دروس در قالب یک واحد یادگیری تهیه می‌شوند. در واقع این جداول، انتظار عملکردی را که از دانش‌آموزان در پایان هر درس می‌رود، مشخص می‌کند.

جداول ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱

فصل ۱: کلیات

درس ۱ - روان‌شناسی چیست؟ (۱)

مفهوم معارف بشری علوم تجربی، شاخه‌ای از معارف بشری روان‌شناسی،

هم‌سالان، عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با هم‌سالان، مسائل مربوط به هویت نوجوان در گروه.

فصل ۵: سلامت روانی

درس ۹ - سلامتی و بیماری روانی

تعریف سلامت روانی، تعریف بیماری روانی، ملاک‌های تعیین سلامت روانی، ملاک‌های تعیین بیماری روانی، عوامل مؤثر بر سلامت روانی، عوامل مؤثر بر بیماری روانی، انواع اختلالات روانی (اضطرابی، خلقی، اسکیزوفرنی، روان‌تنی،

شخصیت).

درس ۱۰ - بهداشت روانی

تعریف بهداشت روان، انواع پیش‌گیری‌ها (سطح اول، سطح دوم، سطح سوم)، نقش گروه‌های اجتماعی در تأمین بهداشت روانی (خانواده، هم‌سالان، مدرسه).

درس ۱۱ - مشاوره و روان‌درمانی

مشاوره چیست؟ به چه کسانی مشاور و مراجع گفته می‌شود؟ روان‌درمانی چیست؟ درمان‌گر و درمان‌جو چه کسانی هستند؟ انواع خدمات مشاوره‌ای

- انواع خدمات روان‌درمانی - مرکز ارائه خدمات مشاوره‌ای - مراکز ارائه خدمات روان‌درمانی.

پس از تعیین عناوین و سرفصل‌ها براساس ۱۱ درس پیش‌بینی شده، جدول دو بعدی هدف و محتوا برای هر یک از ۱۱ واحد یادگیری تهیه شده است، جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحدهای یادگیری در واقع مشخص کننده انتظار عملکردی از دانش‌آموزان است. در ادامه، واحدهای یادگیری ۱۱ درس ارائه شود.

درس ۱ - روان‌شناسی چیست؟

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با معارف بشری و علوم تجربی به عنوان شاخه‌ای از معارف بشری - آشنایی با روان‌شناسی به مثابه یک علم تجربی - آشنایی با رویکردهای گوناگون روان‌شناسی - آشنایی با رفتار: موضوع روان‌شناسی	- معارف بشری - علم تجربی - روان‌شناسی - رویکردهای گوناگون روان‌شناسی - رفتار: موضوع روان‌شناسی	- معرفت بشری را تعریف کند. - علم تجربی را با سایر معارف مقایسه کند. - روان‌شناسی را تعریف کند. - رویکردهای گوناگون روان‌شناسی را توضیح دهد. - رفتار را تعریف کند.	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی - تهیه گزارش	- پرسش شفاهی و کتبی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان و شرکت فعال آن‌ها در کلاس و مباحث درس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۲ - روان‌شناسی چیست؟

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مؤلفه‌های رفتار - شناخت روش‌های بررسی رفتار - شناخت مهم‌ترین شاخه‌های روان‌شناسی و نقش آن‌ها در زندگی روزمره	- مؤلفه‌های رفتار - روش‌های بررسی رفتار - شاخه‌های مهم روان‌شناسی و نقش آن‌ها در زندگی روزمره	- توضیح مؤلفه‌های رفتار - توضیح روش‌های بررسی رفتار - توضیح هر یک از شاخه‌های روان‌شناسی و نقش هر یک در زندگی روزمره	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی و تهیه گزارش	- پرسش شفاهی و کتبی - توجه به میزان مشارکت دانش‌آموزان در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۳- رشد

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مفهوم رشد - آشنایی با عوامل و ابعاد رشد - آشنایی با مراحل رشد	- رشد چیست؟ - عوامل مؤثر بر رشد - ابعاد رشد - مهم‌ترین مراحل رشد	- تعریف رشد - توضیح عوامل مؤثر بر رشد - بیان ابعاد رشد - توضیح مراحل رشد	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	پرسش شفاهی و کتبی	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۴- رشد در دوره‌ی نوجوانی

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
آشنایی با ویژگی‌های رشد دوره‌ی نوجوانی	مهم‌ترین ویژگی‌های تحولی در دوره‌ی نوجوانی (تحول جسمانی، تحول شناختی، تحول عاطفی، تحول اجتماعی، تحول اخلاقی)	توضیح ویژگی‌های تحولی نوجوان از ابعاد گوناگون	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان مشارکت دانش‌آموزان در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۵- ادراک و توجه

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مفهوم فرایندهای شناختی - آشنایی با مفهوم ادراک، فرایند ادراک بینایی و انواع آن - آشنایی با توجه و انواع آن - شناخت عوامل مؤثر در توجه تقسیم‌شده	- فرایندهای شناختی - ادراک - فرایند ادراک بینایی و انواع آن - توجه و انواع آن - عواملی که در توجه تقسیم‌شده نقش مهمی دارند.	- توضیح فرایندهای شناختی - ادراک را تعریف کنید. - توضیح فرایند ادراک بینایی و انواع آن - توضیح توجه و انواع آن - توضیح عواملی که در توجه تقسیم‌شده نقش مهمی دارند.	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۶- حافظه و زبان

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

محل درج	ابزار ارزش‌یابی	ارزش‌یابی	عملکرد	محتوا	هدف‌ها
- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- مفهوم حافظه را بیان کند. - توضیح اصول و قوانین هدایت‌کننده‌ی حافظه - توضیح انواع سیستم‌های حافظه - مفهوم زبان را بیان کند - توضیح اشکال مختلف زبان	- حافظه - مقدمه - مراحل اصلی حافظه - اصول و قوانین هدایت‌کننده‌ی حافظه - انواع سیستم‌های حافظه - زبان - مقدمه - اشکال زبان - شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن	- شناخت مفهوم حافظه و مراحل اصلی آن - آشنایی با اصول و قوانین هدایت‌کننده‌ی حافظه - شناخت انواع حافظه و سیستم‌های مختلف آن - آشنایی با مفهوم زبان و اشکال گوناگون سیستم زبان

درس ۷- رفتار اجتماعی

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

محل درج	ابزار ارزش‌یابی	ارزش‌یابی	عملکرد	محتوا	هدف‌ها
- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- توضیح تعامل اجتماعی - توضیح نفوذ اجتماعی - توضیح انواع گروه‌های اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر رفتار (هم‌سالان، خانواده، گروه‌های فرهنگی، مذهبی، سیاسی و ورزشی) - نقش رهبری در گروه	- تعامل اجتماعی - نفوذ اجتماعی - انواع گروه‌های اجتماعی و تأثیر آن‌ها - بر رفتار (هم‌سالان، خانواده، گروه‌های فرهنگی، مذهبی، سیاسی و ورزشی) - نقش رهبری در گروه	- آشنایی با مفهوم تعامل اجتماعی - آشنایی با مفهوم نفوذ اجتماعی - آشنایی با انواع گروه‌های اجتماعی و تأثیر آن‌ها بر رفتار - آگاهی از نقش رهبری در گروه

درس ۸- تعامل نوجوان با خانواده و هم‌سالان

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

محل درج	ابزار ارزش‌یابی	ارزش‌یابی	عملکرد	محتوا	هدف‌ها
- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- توضیح تعامل نوجوان با خانواده - بیان مسائل مربوط به هویت خانوادگی - توضیح تعامل نوجوان با هم‌سالان - بیان مسائل مربوط به هویت نوجوان به هم‌سالان - بیان مسائل مربوط به هویت نوجوان در گروه - داشتن نگرش مثبت در مورد ایفای نقش سازنده در روابط خانوادگی	- تعامل نوجوان با خانواده - مسائل مربوط به هویت خانوادگی - عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با خانواده - تعامل نوجوان با هم‌سالان - مسائل مربوط به هویت نوجوان در گروه - عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با هم‌سالان	- آشنایی با تعامل نوجوان با خانواده - کسب دانش در زمینه‌ی مسائل مربوط به هویت خانوادگی - شناخت عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با خانواده - آشنایی با تعامل نوجوان با هم‌سالان - کسب دانش در زمینه‌ی مسائل مربوط به هویت نوجوان در گروه - شناخت عوامل مؤثر بر تعامل نوجوان با هم‌سالان

درس ۹- سلامتی و بیماری روانی

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مفهوم سلامت و بیماری‌های روانی - آشنایی با ملاک‌های سلامت و بیماری‌های روانی - آگاهی از عوامل مؤثر در سلامت روانی - آگاهی از عوامل مؤثر در بیماری روانی - آشنایی با مهم‌ترین گروه‌های اختلالات روانی	- سلامت و بیماری روانی - ملاک‌های تعیین سلامت و بیماری روانی * انواع اختلالات روانی (اضطرابی، خلقی، اسکیزوفرنی، روان‌تنی، شخصیت)	- توضیح انواع ملاک‌های بیماری و سلامت روانی - توضیح مفهوم سلامت روانی و بیماری روانی - بیان مهم‌ترین گروه‌های اختلالات روانی - علاقه‌مندی به مشاهده رفتار دیگران و طبقه‌بندی آن‌ها	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموزان: پاسخ کتبی و شفاهی	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

* عوامل مؤثر بر سلامت روانی و بیماری روانی

درس ۱۰- بهداشت روانی

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مفهوم بهداشت روانی - کسب دانش در زمینه‌ی انواع پیش‌گیری - آگاهی از نقش گروه‌های اجتماعی در تأمین سلامت روانی	- بهداشت روانی - پی‌گیری‌های سطوح اول، دوم و سوم - نقش گروه‌های اجتماعی در سلامت روانی (خانواده، هم‌سالان و مدرسه)	- تعریف بهداشت روانی - توضیح انواع پیش‌گیری‌ها - توضیح نقش گروه‌ها در تأمین سلامت روانی	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموزان: پاسخ کتبی و شفاهی	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

درس ۱۱- مشاوره و روان‌درمانی

جدول دو بعدی هدف و محتوا برای واحد یادگیری

هدف‌ها	محتوا	عملکرد	ارزش‌یابی	ابزار ارزش‌یابی	محل درج
- آشنایی با مفهوم مشاوره و روان‌درمانی - آشنایی با انواع خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی - کسب اطلاعات درباره‌ی مراکز ارائه‌کننده‌ی خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی	- مشاوره چیست؟ - به چه کسانی مشاور و مراجع گفته می‌شود؟ - روان‌درمانی چیست؟ - انواع خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی - مراکز ارائه‌کننده‌ی خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی	- تعریف مفاهیم مشاوره و روان‌درمانی - توضیح انواع خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی - تشریح انواع مراکز ارائه‌کننده‌ی خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی	- معلم: کتبی و شفاهی - دانش‌آموز: پاسخ کتبی و شفاهی	- پرسش کتبی و شفاهی - توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به شرکت در بحث کلاس	- کتاب درسی - کتاب راهنمای معلم

در ادامه‌ی تدوین راهنمای برنامه‌ی درسی روان‌شناسی و پس از مشخص شدن جداول دو بعدی هدف و محتوا، اینک روش‌های یاددهی - یادگیری، و شیوه‌های ارزش‌یابی و بالاخره، اصولی که در جهت سازمان‌دهی و ارائه‌ی محتوای برنامه‌ی درسی باید مورد توجه قرار گیرند، در راهنما آورده می‌شوند. این قسمت‌ها در بخش پایانی و در شماره‌ی آینده ارائه خواهند شد.